

Stockholm 3 maj 2024

KLYS remissyttrande över Region Kalmar läns förslag till kulturplan 2025-2028 (Dnr: RS 2023/1431)

KLYS har tagit del av remissutgåvan av Region Kalmar läns regionala kulturplan för perioden 2025–2028 och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattningar av KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges professionella kulturskapare i kultur- och konstnärspolitiska politiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bild- och formkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmskapare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet. KLYS arbete bedrivs numera både på nationell, regional och kommunal nivå, varför kultursamverkansmodellen är särskilt viktig för oss att bevaka.

En av KLYS viktigaste frågor är att *principen om armlängds avstånd* används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Konstnärliga och kvalitativa bedömningar av offentligt finansierad konst och kultur ska inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper. **Principen är viktig att utveckla och upprätthålla, inte minst på regional och kommunal nivå.** KLYS bevakar löpande regionernas och kommunernas främjande av konstnärlig kvalitet och mångfald inom kulturen, samt balansen mellan kultur-, närings- och aspektpolitik av olika slag.

En stark, självständig och inkluderande kultursektor med goda villkor för yrkesverksamma kulturskapare i hela landet utgör en förutsättning för yttrandefrihet, jämställdhet, mångfald och konstnärlig kvalitet och är på så sätt också en garant för yttrandefriheten och demokratin i vårt land.

KLYS vill påminna om att det i den konstnärspolitiska utredning¹ som presenterades våren 2018 konstateras att ”förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras” – något som fortfarande år 2024 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin, dess följdverkningar och den ekonomiska kris som nu pågår. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS yttrande² över den sk återstartsutredningen³, samt till KLYS valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin. Dessa dokument har bäring på såväl den nationella som den regionala och kommunala nivån – och belyser en rad konstnärspolitiska sakfrågor som är viktiga att beakta på både regional och kommunal nivå.

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

2 Övergripande synpunkter

I KLYS ögon är Region Kalmar läns förslag till ny kulturplan till största delen mycket utförligt och välskrivet, och med en stark konstnärspolitisk ambition. Dock blir det bitvis lite väl "pratigt" kring kulturbegreppet och kulturens värde och plats i samhället i stort. Vi finner det värdefullt med den pedagogiska tonen i planen, och hur regionen redovisar en lättfattlig bild av vad en kulturplan och dess syfte är. Inledningen har en god ansats där vi särskilt uppskattar att de olika begreppen förklaras. Också redogörelsen av lagar och riktlinjer på kulturområdet är tacksam i planen. Gällande vissa konstområden finns det en del brister som vi återkommer till nedan i yttrandet.

Vi tycker att det borde informeras bättre i planen om och hur detta dokument är tänkt att kopplas till årliga handlingsplaner av olika slag inom de olika verksamhetsområden som planen är tänkt att hantera.

Konstområdena i planen

Vid sidan av de konst- och kulturområden som nämns i samverkansmodellens förordning brukar många regioners kulturplaner idag även lyfta fram bl a *circus, dramatik, foto, spelkultur* och *dataspel*. KLYS saknar skrivningar om området *dramatik* i planen. Vi noterar också att inget skrivs om *spelkultur*.

KLYS kommentarer och förslag:

- En utförlig och välskriven kulturplan som dock bitvis blir aningen "pratig" kring kulturämnet.
- Vilken insyn har kulturskapare och -bransch i framtagande av årliga verksamhetsplaner?
- Saknas skrivningar om områdena spelkultur och dramatik.

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

Som regionens kulturförvaltning säkerligen redan vet förespråkar KLYS generellt sett att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS noterar att Region Kalmar län i sin kulturplan är konsekvent i att till största delen använda sig av ordet *kulturskapare*. Eventuellt bör det göras en genomgång kring hur det tydliggörs att skrivningar handlar om just professionella kulturskapare, eftersom det på många ställen enbart står kulturskapare. Alternativt kan yrkestitlar som författare, översättare, dramatiker, dansare, musikkapare, musiker, filmskapare, skådespelare, regissör etc. nämns rent konkret i texten.

Det vaga begreppet *utövare* används på sidan 31 och på sidan 28 talas det om *konstnärliga utövare*. KLYS ser helst att detta ord undviks i en kulturplan som synonym till kulturskapare eller konstnär. Utövarbegreppet kan bli missvisande och skapa otydlighet i en del sammanhang, framför allt gällande gränsen mellan yrkesverksamma kulturskapare, amatörer och allmänt kulturintresserade personer.

Kulturell mångfald

KLYS värdesätter att regionen så tydligt i planen betonar tillgången till ett brett och varierat kulturutbud genom en rad olika skrivningar i denna kulturplan, och att *Unescos mångfaldskonvention*⁵ nämns.

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mmande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

I Region Kalmar läns kulturplan används begreppet *kulturens egenvärde*. KLYS välkomnar att egenvärdet betonas på ett tydligt vis i flera skrivningar.

Ordet *kvalitet* förekommer på en rad ställen i planen, men begreppet *konstnärlig kvalitet* omnämns inte. KLYS noterar att bland avsnitten om de olika konstområdena är det endast för dans som vikten av "hög kvalitet" framhålls. I musikavsnittet nämns också kvalitetsbegreppet.

KLYS vill understryka vikten av att regioner i sina kulturplaner är konsekventa om *kvalitet* inom *alla* konstområden, inte bara inom vissa, och att ordet inte bara blir ett i planen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten. Det ska inte vara en regions uppgift att själv definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper/externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring.

KLYS välkomnar att *konstnärlig frihet* ges ett eget rubricerat avsnitt i planen och att *yttrandefrihet* lyfts fram och kopplas till kulturskapares villkor.

KLYS kommentarer och förslag:

- Begreppet *kulturskapare* används konsekvent och tydligt i planen. Förtydliga gärna på vissa ställen med att påpeka att det gäller *professionella*. Men ordet *utövare* förekommer på vissa ställen. KLYS ser gärna att dokumentet ses över och att *utövare* generellt byts ut mot *kulturskapare*.
- Bra hur vikten av *kulturell mångfald* betonas i planen.
- Regionen understryker *kulturens egenvärde* på ett tydligt och bra sätt.
- Var konsekvent i planen om *konstnärlig kvalitet* inom samtliga konstområden.

4 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS finner det mycket positivt hur planen på ett tydligt sätt redogör för dialogarbetet som ligger till grund för framtagande av planen, liksom hur det förklaras en del om uppföljningen av planen. Vi välkomnar att regionen har inrättat ett konstområdesövergripande kulturskaparråd, men skulle önska en tydligare kommunikation med KLYS när det gäller vilka som väljs ut att sitta i samrådet, samt på vilka grunder/mandat de deltar och representerar sina respektive konstområden. Flera andra regioner i landet med liknande samrådsarbete har löpande avstämningar med KLYS och våra medlemsorganisationer om samrådsarbetet och representativiteten för samrådsdeltagare.

KLYS medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) vill hoppas och tro att yrkesgruppen fotografer räknas in aktivt vad gäller regionens dialoger och samråd. SFF uppmuntrar regionen att ta in en yrkesfotograf i något av de dialogfora som regionen ev. har eller ska inrätta med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland yrkesverksamma fotografer i Kalmar läns kulturliv. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationspunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en konstområdesövergripande dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtagande, genomförande och uppföljning.

- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt yrkesverksam och medlem i någon av KLYS medlemsorganisationer – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.
- Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS tagit fram i samarbete med KLYS medlemsorganisationer; se broschyr *Att ta betalt*⁷.
- KLYS vill också påminna om vikten av att lyfta *samtliga* professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen, oavsett anställnings-/verksamhetsform/institutionskoppling. Samrådet bör så långt det är möjligt omfatta och representera både kulturskapare från det fria kulturlivet och anställda kulturskapare vid kulturinstitutioner i regionen. Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Även institutionsanställda kulturskapares synpunkter måste beaktas.

5 Regionens kulturpolitiska prioriteringar

Region Kalmar län framhåller i planen på ett tydligt vis kulturens roll för en hållbar samhällsutveckling regionalt, och hur kulturen har stor del i ett fritt demokratiskt samhälle.

Under perioden 2025-2028 lyfter regionen särskilt fram fyra kulturpolitiska prioriteringar som ska utvecklas, där arbetet förutsätter en bred samverkan:

- Kultur i hela länet med bredd och spets
- Barns rätt till kultur
- Stärka kulturskaparnas villkor
- Främja kulturens roll för regional hållbar samhällsutveckling

KLYS välkomnar att kulturskaparna lyfts fram bland planperiodens prioriteringar, men vi ställer oss frågande till vem som i praktiken ska ta huvud- respektive delansvar för att goda förutsättningar skapas.

Principen om armlängds avstånd

Vikten av att följa *principen om armlängds avstånd* påtalas föredömligt i Region Kalmar läns kulturplan. KLYS välkomnar regionens sakliga tydlighet om vad principen konkret handlar om. Det går i linje med vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸

En viktig fråga som planen borde ge mer svar kring är hur regionen avser att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och konstnärlig kvalitet bl a i tvärpolitiskt utvecklingsarbete med sådant som hälsa, hållbarhet, Agenda 2030 och kulturella och kreativa branscher. (Mer om KKB i avsnitt 6 nedan.)

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

Kommunerna

KLYS välkomnar att regionen lyfter fram kommunerna på många ställen i planen när det gäller samverkan mellan olika parter i regionens kulturliv. Kanske kunde planen förtydliga kommunernas roll mer konkret när det gäller olika konstområdets infrastruktur och utveckling. Förslagsvis kunde skrivningar om kommuner samlas mer fokuserat i ett avsnitt.

Vi vill påminna om komplexiteten med små och stora kommuner med olika politiska styren och verksamhetsuppdelning. Detta är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner?

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS välkomnar att kulturskaparna lyfts bland regionens kulturpolitiska prioriteringar och att *principen om armlängds avstånd* beskrivs mycket bra. Skriv gärna mer om hur kulturens egenvärde ska värnas i relation till ev. instrumentella perspektiv i det tvärpolitiska arbetet.
- Kommunerna lyfts fram bra i planen, men kunde kanske samlas mer fokuserat i ett avsnitt. Vi vill påminna om att se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden.

6 Kulturskapers villkor och regional konstnärspolitik

Region Kalmar län visar på goda konstnärspolitiska ambitioner och lyfter kulturskapers villkor väl i sin kulturplan. KLYS välkomnar att regionen använder sig av begreppet konstnärspolitik i planen och pedagogiskt förklarar detta begrepp. Det är kompetent skrivet om att kulturskapare behöver adekvata ekonomiska och sociala villkor för att kunna verka professionellt.

Vi önskar dock att i planen kunna läsa mer konkret om vad regionen själv vill göra i sak när det gäller den fria konsten, t ex möjligheten för kulturskapare i det fria kulturlivet att skapa egna regionala projekt via projektbidrag. Regionen skulle i sin plan behöva visa mer på förståelse för hur kulturskapers yrkesvägar kan stimuleras, som t ex att gå på folkhögskola till att jobba på institution. Däremellan är det många steg – vi undrar hur regionen i sin kulturpolitik kan stötta det?

I rutan på sidan 19

I sista stycket i den rutan skulle vi vilja få in att det är så viktigt med infrastrukturen för att kulturskapare ska kunna leva och bo och verka i länet. Det nämns inte något om ateljéer, scener osv. Komplettera gärna med konkretion.

Kulturskapers avtal och ekonomiska villkor

Regionen är välformulerad om kulturskapers villkor, men KLYS saknar i planen, utöver skrivningar på sidan 18, mer konkreta redogörelser för vad kulturskapers ekonomiska villkor handlar om i sak. De olika konstområdena relaterar på olika vis till avtalspolicys av olika slag, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för orkestermusiker, vilket borde förtydligas och förklaras i planen. Det blir obalanserat i en konstområdesövergripande kulturplan att MU-avtalet nämns, medan avtal gällande övriga konstområden inte påtalas alls.

Även om denna kulturplan lär kompletteras med årliga planeringsdokument med mer detaljer bör en flerårig kulturplan i alla fall nämna vad olika konstområdens avtal och ersättningar faktiskt gäller

principiellt. Regionen bör komplettera med skrivningar om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer – det ska gälla även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Vi vill påminna om att regionen alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer bör beakta såväl gällande kollektiv- och ramavtal, som gällande arvodesrekommendationer och upphovsrätt. (Jämför vad vi skriver nedan i avsnittet om scenkonst.)

Generellt sett finns alltid risken med de fleråriga kulturplanerna att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskapare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Kulturskapers arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat.

För denna sak är det viktigt att Region Kalmar län i sin kulturplan uppmärksammar att även regionalt anlitade kulturskapare på alla nivåer i kulturverksamheter har rätt till en god arbetsmiljö. KLYS föreslår att planen kompletteras med skrivningar om detta.

Kompetensutveckling för kulturskapare

KLYS välkomnar att kunskapshöjande insatser och kompetensutveckling för kulturskapare påtalas på flera ställen i planen. Skrivningarna i saken skulle kunna ges ett eget rubricerat avsnitt i planen för att öka tydligheten kring regionens avsikter.

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

KLYS värdesätter att Region Kalmar län är tydlig i sin plan med att lyfta civilsamhällets roll i kulturlivet och specificera vikten av den ideella och idéburna kultursektorn. Vi vill uppmärksamma att det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Jämför vad vi skriver nedan i scenkonstavsnittet om arrangörer.

Det är viktigt hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt. Liksom den konstnärspolitiska utredningen från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och bygger på en god samverkan med ideella krafter och initiativ. De yrkesverksamma kulturskaparna kan fungera som draglok, katalysatorer och fortbildare i föreningslivet och för medborgare som på olika vis är delaktiga i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

KLYS ser gärna att regioner generellt sett i sina kulturplaner säger något om det finns planer på att kartlägga yrkeslivet i regionens kultursektor. I Kalmar läns kulturplan saknar vi skrivningar om detta.

Inom konstområden där detta inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma i regionen; vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i den konstnärspolitiska utredningens från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den sk återstartsutredningen¹⁰. KLYS står till förfogande vid behov inom olika former av kartläggningsarbete i kulturlivet.

Konstnärlig residensverksamhet

Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

På sidan 23 i planen står det: "I Kalmar län finns ett flertal satsningar för att stärka och möjliggöra för kulturskapare att bo och verka i länet. [...] residensverksamhet inom flertal olika kulturyrtingar och stipendier."

Det finns goda ambitioner, men KLYS noterar att Region Kalmar län konkret nämner konstnärliga residens enbart gällande området bild och form. Hur ser regionens ambitioner ut för konstnärlig residensverksamhet gällande övriga konstområden under planperioden? Detta bör förtydligas i planen. Förslagsvis kunde **residens** ha fått en egen rubrik i planen, där regionen samlade allt om vilka satsningar som planeras inom samtliga konstområden.

Kulturella och kreativa branscher (KKB)

KLYS välkomnar att regionen i sin kulturplan lyfter fram att utveckla kulturella och kreativa branscher (KKB). Möjligen kunde det förtydligas kring hur kulturskapare/konstnärer är centrala inom området. I rutan om de kreativa branscherna på sidan 23 är det otydligt formulerat om regionens vilja och inriktning. Vilka är de konkreta förslagen och handlingarna under planperioden för att stärka KKB?

Det vore önskvärt i avsnittet om KKB med några skrivningar om värnandet av konstens egenvärde i relation till företagsutveckling och näringsperspektiv inom kulturen.

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats i denna plan med redogörelser för KKB som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentra med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler och teknikpools.

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik, samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd.

Det vore värdefullt om regionen lät engagera kulturskaparrådet konkret i KKB-frågor, t ex genom att få kulturskapare att mötas med regionala näringspolitiska referensgrupper (om sådana finns) för kunskapsbrobyggande i sakfrågor gällande konstnärliga arbetsvillkor och generell KKB-utveckling i regionen.

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

Upphovsrätt för kulturskapare och konstnärer

KLYS välkomnar att Region Kalmar län i planen lyfter fram och redogör för upphovsrättslagstiftning i avsnittet "Lagar, förordningar och ansvar inom kulturområdet". Vi saknar dock skarpa formuleringar om att värna upphovsrätt för kulturskapare i regionen. Planen bör konkret ta upp hur regionen avser att hantera frågorna kopplade till kulturskapares yrkesverksamheter och villkor. Det vore på sin plats med kompletteringar med utvecklande resonemang kring regionens policys gällande upphovsrättsliga frågor i kulturlivet, kompetensutveckling kring upphovsrätten i kulturlivet, samt förslag på regionala insatser för att stärka upphovsrätten för professionella kulturskapare i Kalmar län.

Vi undrar vad regionen menar i citatet på sidan 18 – vilka utmaningar för upphovsrätten åsyftas? Och vad ska regionen göra under planperioden för att hantera dem?

*Digitaliseringen är en av de samhällsförändringar som påverkat villkoren för kulturskapare mest de senaste åren. Den har inneburit nya möjligheter att utveckla de konstnärliga uttrycken och nå ut med sitt skapande långt utanför länets gränser, **men den digitala utvecklingen har även gett upphov till utmaningar i form av till exempel upphovsrättsliga frågor.***

KLYS efterlyser generellt i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig förutsättning för konstnärlig och kulturell utveckling, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från vid uppdrag till kulturskapare och konstnärer och vid användning av deras verk och prestationer. Vid anslagsgivning till konst och kultur, t ex vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur, måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om upphovsrätten och om och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor.

KLYS kommentarer och förslag:

- Planen lyfter fram kulturskapares villkor bra men har bristfälliga skrivningar om **kulturskapares ekonomiska villkor**, bl a om kollektivavtal och ersättningsnivåer samt olikheterna mellan olika konstområdets villkor.
- Saknas något i planen om **kartläggning** av yrkesverksamma kulturskapare eller regionens kulturliv i stort. Samverka gärna med KLYS vid behov av information om vilka yrkesverksamma som finns inom olika konstområden.
- Bra att **kompetensutveckling** lyfts fram på flera ställen i planen, men samla gärna i ett avsnitt.
- Saknas något om **kulturskapares arbetsmiljö**. Komplettera gärna om detta.
- Inkonsekvent skrivet i planen om **konstnärliga residens**. Samla gärna i ett avsnitt.
- Bra att **upphovsrätten** nämns, men komplettera mer konkret om insatser för att värna upphovsrätt för kulturskapare, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- **KKB** lyfts fram bra, men koppla det gärna bättre till kulturskaparna. Problematisera gärna kulturens egenvärde i relation till KKB, näringar och instrumentella perspektiv.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Scenkonst; teater, dans, cirkus och musik

KLYS och KLYS medlemsorganisation **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och film:

Vi ställer oss frågande till att musiken ska vara i samma kapitel som scenkonsten. De är olika uttryck och har ibland samma, men många gånger olika behov. Det är viktigt att särskilja musikteater, musikal och opera från musik. Det är bra att den samtida cirkusen nämns. Vi är också positiva till att det pedagogiska arbetet lyfts. Och att teaterkonsulenternas arbete och betydelse för den regionala scenkonsten betonas.

Vi vill emfasera det positiva i att vilja öka antalet professionella scenkonstupplevelser i samverkan med kommuner inom den kommunala omsorgen. Överhuvudtaget är det väldigt glädjande med intentionerna som lyfts fram och visar på konkreta ambitioner inom scenkonsten i Kalmar län.

2. Kulturplanens syfte och funktion

Här ställer vi oss frågande till huruvida scenkonsten och musiken skall vara under samma punkt?

Kulturpolitiska samverkansområden

I rutan på sidan 21 beskrivs vad regionen ska göra. Vi tycker att det skulle vara bättre att spetsa till möjligheten för kulturresoer för barn. Det är en så oerhört viktig del i möjligheten för alla att kunna uppleva scenkonst. För att verkligen kunna stå för det som sedan skrivs om tillgänglighet och rätt till kultur i hela Kalmar län.

Filmkulturell verksamhet

På sidan 33 står att: "Film och rörlig bild bidrar till att synliggöra och stärka intresset för Kalmar län och sydöstra Sverige både nationellt och internationellt." Regionen skriver däremot inte om hur eller vem/vilka som ska göra det.

Regionen skriver om att stötta kulturskapare som arbetar för att ge unga stöd. Inte heller här finns något skrivet om vilka kulturskaparna är och hur de ska existera i regionen.

Regionen skriver om att: "Regionsamverkan Sydsverige samverkar för att utveckla film och rörlig bild. Utvecklingen sker dels inom det filmkulturella uppdraget samt kring ökad filmproduktion i Sydsverige, där kulturpolitik och näringslivspolitik behöver samverka."

Det är mycket fluffiga ord men inget om hur det ska gå till. Regionen tar upp att man stöttar filmpedagogik, visning, spridning och talangutveckling, men vi saknar själva skapandet av film; förutsättningarna för de professionella och hur man skall stödja professionella filmskapare.

Vad menar regionen med "filmkunnighet"?

Regionen lutar sig på de nationella filmkulturella målen, men hur man i regionen ska uppfylla dem finns det inget konkret skrivet om. Vidare skriver man att:

"Utifrån Regionsamverkan Sydsveriges strategi för audiovisuell produktion i Sydsverige och handlingsplan genomföra utvecklingsinsatser för att bidra till fördjupad interregional samverkan samt ökad professionalism och filmproduktion."

Vi undrar hur regionen ser på de professionella här, och vilka de är. Hur arbetet ska gå till finns det inget skrivet om. Finns mycket övrigt att önska gällande filmavsnittet, tycker vi.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS och Fackförbundet Scen & Film saknar i planen skrivningar om gällande kollektivavtalsnivåer. Avtalsfrågor gäller i olika former inom samtliga konstområden, och utifrån olika avtalspolicys, som t ex att MU-avtal för bild och form är något helt annat än kollektivavtal för t ex orkestermusiker. Sådant här bör förtydligas, förklaras och understrykas bättre i dokumentet.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten, eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

KLYS välkomnar planens skrivningar om att stärka arrangörsleden. Det är angeläget för KLYS att regionen i kulturplanen är tydlig med gränsdragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter och kulturverksamhet som bedrivs i ideell regi. Viktigt är att regionen är tydlig med hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäliga ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild- och form

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 87 av organisationens medlemmar är bosatta i Kalmar län och flera av dessa har konsulterats i arbetet med remissvaret. KLYS vill utöver detta avsnitt om bild och form hänvisa till Konstnärernas Riksorganisationens separat inlämnade mer utförliga yttrande om bild- och formområdet i Region Kalmar läns kulturplan.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av medel ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018. Kulturrådets uppföljning av kultursamverkansmodellen för 2022 visar att bara 1,4 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 24 verksamheter inom professionell bild- och formkonst (av 249 totalt) erhåller statsbidrag genom kultursamverkansmodellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstfrämjande enheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Flera konstmuseer redovisas förvisso under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹¹

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars motsvarande inkomst är 24 172 kr i månaden.¹²

11 Kulturrådet, *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2022*.

12 [Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* \(2016\)](#).

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Därför är det av yttersta vikt att regionen följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

Kulturpolitiska prioriteringar (s 17-19)

Det är utmärkt att Region Kalmar län uppger som en av fyra kulturpolitiska prioriteringar att stärka kulturskaparnas villkor (s 17). Med tanke på hur vanligt det är med dåliga villkor inom bild och form så är det föredömligt att det i kulturplanen är tydligt angivet att "de professionella kulturskaparna måste få avtalsenliga ersättningar och goda förutsättningar för sitt skapande arbete", samt att "Regioner, kommuner och offentligt finansierade kulturorganisationer har ett särskilt ansvar för att säkerställa detta när yrkesverksamma kulturskapare anlitas".

MU-avtalet

Det är också mycket bra att det i kulturplanen står att "Offentligt finansierade utställare, regioner och kommuner bör följa det statliga ramavtalet om medverkande och utställningsersättning till kulturskapare, det så kallade MU-avtalet" (s 18).

MU-avtalet, en förkortning för avtalet för medverkans- och utställningsersättning, är ett mycket viktigt avtal för bild- och formkonstnärerna som Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Fotografers Förbund och Svenska Tecknare har slutit med svenska staten. MU-avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis avseende villkor och ersättningar till upphovspersoner för utställning av verk också för andra arrangörer än statliga.

Det är avgörande för ett hållbart konstliv att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar. Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäligt låga eller inga ersättningar alls. Detta är oacceptabelt. Vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar så att avtalet kan följas.

Vi brukar framhålla Region Kalmar län som en förebild eftersom regionen avsatt medel för att fler arrangörer ska kunna följa MU-avtalet fullt ut. Hur MU-avtalet skall tillämpas beskrivs också utförligt i regionens konstpolicy. Tyvärr saknas i policyn skrivningar om den viktiga medverkansersättningen som är den ersättning som arrangören betalar till upphovspersonen för utställningsuppdraget, såsom betalning för upphovspersonens arbete inför, under och efter utställning.

En lösning för att se till att även ideella arrangörer har möjlighet att betala skäliga ersättningar kan vara att anslå medel till en "MU-pott" som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur, något som till exempel Region Kronoberg infört.

KLYS föreslår att Region Kalmar län:

- uppdaterar sin konstpolicy med skrivningar om medverkansersättningen som säkerställer att de konstnärer som ställer ut i regionen också erhåller en skälig ersättning för sin medverkan.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Konstnärlig produktion

Region Kalmar län framhåller vikten av att det finns en kulturell infrastruktur med funktionella kulturlokaler och mötesplatser (s 17). När det gäller bild och form kan det till exempel röra sig om produktionslokaler som ateljéhus, enskilda ateljéer eller kollektivverkstäder men också utställningsplatser.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum där de kan ställa ut sina verk och möta en publik, och det finns ett stort behov av sådana platser för de lokalt verksamma konstnärerna i Kalmar län.

KLYS föreslår att Region Kalmar län:

- kompletterar sin avsiktsförklaring om att ”möjliggöra för fler kulturskapare att kunna bo, leva och verka i länet genom att stärka och utveckla inkubatorverksamhet och talangutveckling” (s 18) med skrivningar om produktions- och utställningsplatser.
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för stöd till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet.
- undersöker hur den kan öka antalet utställningsplatser i länet och tar fram en strategi för att förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Gestaltad livsmiljö, enprocentsregeln och offentlig konst (s 28)

Det är utmärkt att Region Kalmar län har en ambition att arbeta strategiskt med politikområdet gestaltad livsmiljö och vill stärka kulturskapares medverkan i stadsutvecklingen. Vi vill här påpeka att inte bara arkitektur, form och design är en del av detta område utan också konst, och att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta strategiska arbete.

En satsning på gestaltad livsmiljö bör också omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer, något som också lyfts fram i regeringens proposition *Politik för gestaltad livsmiljö*.¹³

- Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Kalmar län erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen, inklusive konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum.

Den offentliga konsten och enprocentsregeln

I avsnittet om gestaltad livsmiljö (s 28) står att Region Kalmar län har riktlinjer för offentlig konst som en del av gestaltad livsmiljö samlade i en konstpolicy. Policyn tydliggör att ”med utgångspunkt i den så kallade 1%-regeln vid ny- och tillbyggnation av offentliga miljöer bör region och kommuner utveckla sina former för att avsätta medel till konstnärlig gestaltning som en del av gestaltad livsmiljö”. Det är utmärkt att både policyn och enprocentsregeln nämns i kulturplanen.

- Som ett komplement till den nuvarande policyn om enprocentsregeln föreslår vi att Region Kalmar län avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

Professionell bild- och formkonstverksamhet (s 38)

Avsnittet om bild och form fokuserar till största delen på de institutioner som Region Kalmar län har ”överenskommelse” med, vilket är tre verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen: Kalmar Konstmuseum/Designarkivet i Kalmar, Virserums Konsthall i Hultsfred och The Glass Factory i

Emmaboda. Kalmar konstmuseums bild- och formutvecklare har också ett regionalt uppdrag att ”stärka, främja och utveckla konstlivet i Kalmar län i samverkan med länets aktörer inom konstområdet.

Uppdraget innebär att skapa förutsättningar för kulturskapare och konstföreningar att verka i regionen genom kunskapshöjande aktiviteter, projekt och nationella såväl som internationella samarbeten.”

Kalmar konstmuseum vill också stärka kuturskaparnas villkor under kulturplaneperioden.

Det är utmärkt att verksamheterna beskrivs i detalj men vi saknar en mer utförlig beskrivning av hur regionen arbetar med bild- och formområdet och bild- och formkonstnärerna i länet.

Vi anser också att det är märkligt att verksamheternas avsiktsförklaringar och prioriteringar lyfts fram snarare än regionens egna, särskilt som ingen av verksamheterna som beskrivs ovan har regionen som huvudman.

- Vi föreslår att Region Kalmar län i kulturplanen redovisar regionens strategiska målsättningar och prioriteringar för bild- och formsektorn i länet och redogör för hur regionen avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplaneperiod.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Kalmar län förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen.

På tre ställen i Region Kalmar Läns kulturplan nämns fotografi: inom kulturella och kreativa branscher, medie- och informationskunnighet, och arkivverksamhet. Men enbart den första berör yrkeskåren. Vi ser Region Kalmar Läns satsningar på kulturella och kreativa branscher som mycket viktiga. I utformningen av insatser inom detta område uppmuntrar vi starkt till ett nära samråd med regionens professionella, inkluderat yrkesfotografer. Fotografer är en grupp som tyvärr ofta lätt faller mellan olika ansvar och insatser även inom kulturella och kreativa branscher. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/ upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om. Förutsättningarna måste bli bättre att leva och verka utifrån sitt kreativa yrke.

Vad gäller den regionala biblioteksverksamheten och läs- och litteraturfrämjande verksamheten så vill vi uppmärksamma regionen på fotografiska böcker samt samtal om fotografiska böcker och fotografi på bibliotek – en genre som ofta hamnar i skymundan för övrig litteratur. Gällande insatser för att öka läskunnigheten vill vi uppmärksamma regionen på att den visuella läskunnigheten är likvärdig viktig. Den visuella läskunnigheten är generellt låg bland unga och utvecklingen av AI ställer allt högre krav på att kritiskt kunna granska stillbild och rörlig bild. Vi ser en förståelse för detta givet hur regionen tar upp fotografi under rubriken medie- och informationskunnighet.

Många fotografer arbetar idag med både stillbild och rörligt Vi benämner det inte film utan rörlig bild eller videoproduktion för att tydliggöra gränsdragningen mot långfilm. En del fotografer arbetar både med video/uppdragsfilm och långfilm. Vi är glada att se regionens ambition att väcka och stärka ungas filmintresse och visa vägen till en yrkesbana inom film och rörlig bild. Här kan nämnas att stillbilden också kan vara en väg in för att på sikt arbeta med den rörliga bilden.

Vad gäller det regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka fotografien som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov. Vi ser inte att fotografi nämns här, medan andra bild- och formkonstnärliga uttryck beskrivs genomarbetat.

Vi ser inget om att Region Kalmar Län arbetar i överensstämmelse med MU-avtalet, men förutsätter att så görs. Den 1 januari 2024 trädde ett nytt MU-avtal i kraft. Vi vill uppmärksamma att MU-avtalet är tecknat mellan Kulturrådet och KRO, Svenska Tecknare och oss på SFF och gäller därmed även fotografer.

Vi ser att Lagen om offentlig upphandling nämns. Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte falla när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om sker vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster. De yrkesverksamma kulturskaparna måste ges bättre arbetsvillkor och uppdragsgivare respektera upphovsrätten samt ge rimlig och proportionerlig ekonomisk ersättning för deras arbete, i enlighet med de nya reglerna i upphovsrättslagstiftningen gällande den digitala marknaden som implementerades 1 januari 2023. SFF har rekommendationer kring arvorden och prissättning att tillgå för regionens aktörer vid beställning och inköp av fotografi.

Konkret ser vi att insatser i form av fler utställningsplatser för fotografi, samtal kring fotografi, liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad skulle bidra till bättre förutsättningar för fotografer verkandes i Region Kalmar Län.

SFF uppmanar Region Kalmar Län över i vilken av de grupperingar som regionen har samråd med som det finns kompetens eller representation inom fotografi. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven bland fotografer inom regionens professionella kulturliv.

8 Sammanfattning

KLYS ser positivt på Region Kalmar läns förslag till ny kulturplan för perioden 2025-2028. Regionen lyfter föredömligt fram konstnärspolitiken som en viktig del av den övergripande kulturpolitiken, och framhäver de professionella kulturskaparnas villkor tydligt i planen. Det är ett pedagogiskt upplagt och välskrivet dokument, som dock bitvis framstår som aningen "pratigt" kring kulturämnet i stort. När det gäller kulturskaparnas villkor efterlyser KLYS trots allt mer konkretion kring hur regionen avser arbeta under planperioden i sak. Det bör i planen också bli tydligare om hur instrumentella perspektiv i kulturpolitiken ska hanteras för att inte konstnärliga värden ska överskuggas i olika måluppfyllelser. Det är tydligt i planen om armlängds avståndsprincipen mellan politiken och kulturlivets sakkunniga. Det är också bra med en tydlighet om utveckling av kulturella och kreativa branscher, även om kulturskapare bör betonas ännu mer i det. KLYS ser gärna att en del konstnärspolitiska sakfrågor utvecklas mer i denna kulturplan; bl a om avtalsfrågor för yrkesverksamma kulturskapare och regionens arbete för att värna upphovsrätten för kulturskapare.

KLYS vill slutligen tacka Region Kalmar län för att vi gavs tillfälle att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturplan 2025-2028. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmarnas Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se